

MEĐNARODNA
KONFERENCA

**Izzivi in priložnosti
multifunkcijskega
upravljanja travnišč**

15. - 17. maj 2019 | Ptuj | Slovenija

POMEN TRAVNIŠKIH SADOVNJAKOV IN RAZVOJNE MOŽNOSTI KMETIJ

Janez Gačnik

Vsebina predavanja:

- Pomen travniških sadovnjakov
- Razvojne možnosti kmetij:
 - kaj je bilo v zadnjem obdobju narejenega
 - nekaj primerov dobrih praks
 - celosten pristop in sodelovanje
 - sadjarska kultura
- Zaključek

Travniški sadovnjaki oblikujejo slovensko krajinsko podobo

Gorenjska

Koroška

Štajerska

Primorska

Dolenjska

Bela krajina

Travniški sadovnjaki oblikujejo slovensko krajinsko podobo

Prekmurje

Haloze

Zasavje

Posavje

Travniški sadovnjaki oblikujejo slovensko krajinsko podobo

Pestrost sadnih vrst

V nasadih so v največji meri zastopane:

- ❖ jablane
- ❖ hruške
- ❖ češnje
- ❖ slive,
- ❖ orehi

Veliko krajevnih imen je izpeljano iz sadnih vrst

Okrog 100 naselij v Sloveniji je poimenovano po sadnih vrstah:

Oskoršnica v Beli krajini

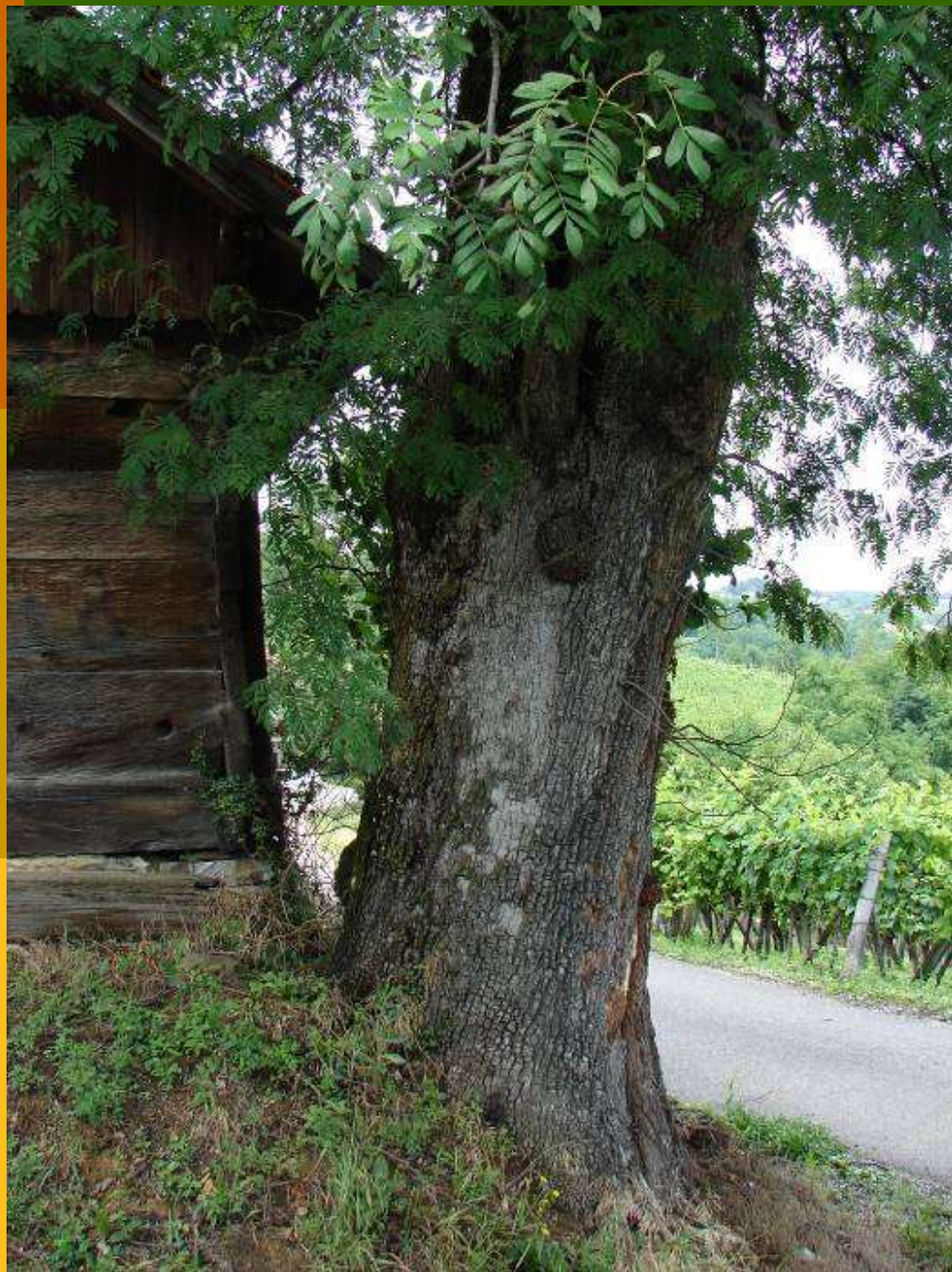
- ▣ češnja (23)-Češnjica,
- ▣ oreh (17) - Orehek,
- ▣ hruška (11)- Hrušica,
- ▣ jablana (9)-Jablanica,
- ▣ sliva (9)- Slivnica,
- ▣ leska (9) - Leskovec,
- ▣ dren (8) – Drenovec,
- ▣ kostanj (5)
-Kostanjevica

DREVOREDI

Predstavljajo zanimivo naravno krajinsko arhitekturo.

Oskrba in vzdrževanje kapitalnih osamelcev

**Naravni pogoji: pedološki in klimatski
vplivajo na uspevanje sadnih rastlin**

Avtohtone drevesne vrste v naših gozdovih – sadna drevesa:

- ❑ Pravi kostanj – *Castanea sativa*
- ❑ Navadni glog – *Crataegus laevigata*
- ❑ Enovratni glog – *Crataegus monogyna*
- ❑ Navadni oreh – *Juglans regia*
- ❑ Lesnika – *Malus sylvestris*
- ❑ Divja češnja – *Prunus avium*
- ❑ Rešeljika – *Prunus mahaleb*
- ❑ Čremsa – *Prunus padus*
- ❑ Drobница – *Pyrus pyraster*
- ❑ Mokovec – *Sorbus aria*
- ❑ Jerebika – *Sorbus aucuparia*
- ❑ Skorš – *Sorbus domestica*
- ❑ Brek – *Sorbus torminalis*

Cvetenje divje češnje

Grmičevje in zelnate sadne rastline v naših gozdovih

- ❑ Črni bezeg - *Sambucus nigra*
- ❑ Črni trn - *Prunus spinosa*
- ❑ Rumeni dren - *Cornus mas*
- ❑ Leska - *Corylus avellana*
- ❑ Šipek – *Rosa sp.*
- ❑ Navadni brin - *Juniperus communis*
- ❑ Navadni češmin – *Berberis vulgaris*
- ❑ Divja robida – *Rubus fruticosus*
- ❑ Gozdna malina – *Rubus idaeus*
- ❑ Borovnica – *Vaccinium myrtillus*
- ❑ Brusnica – *Vaccinium vitis idae*
- ❑ Gozdna jagoda – *Fragaria vesca*

Rumeni dren

Narava poskrbi za svoj obstoj in širjenje sadnih vrst

Razvoj travniških sadovnjakov

Travniški sadovnjaki so skupina dreves ene ali več sadnih vrst, kjer na zemljišču poleg pridelave sadja pasemo živino ali pridelujemo seno.

Tradicionalno kmetovanje

Krajinska arhitektura

PREGOVORI:

*“Kdor sadonosno drevo vsadi,
za celo svojo hišo veliko dobroto stori.”*

“Koder mnogo sadja zori, tamkaj je dosti pridnih ljudi.”

TRAVNIŠKI SADOVNJAKI SO VMESNI ČLEN MED GOZDOM IN INTENZIVNIMI OBDELOVALNIMI ZEMLJIŠČI

Drevesa so posajena na strmejših legah, brežinah in slabših zemljiščih ..

Varujejo tla pred erozijami

Pogoji za rast dreves:

- dobra osvetlitev
- manjša nevarnost pozeb

TRAVNIŠKI SADOVNJAKI SO EDEN NAJBOLJ SPREJEMLJIVIH ŽIVLJENSKIH BIOTOPOV

Ekstenzivna oskrba – semena trav so hrana pticam ter talnemu živalstvu.

Velika biotska raznolikost rastlinskega sveta

Privablja veliko žuželk

Sadjarji se vedno bolj zavedamo sožitja rastlin in živali ter pomena predatorjev

Foto: Ivan Esenko

Pomen ptic v travniških sadovnjakih

Foto: Ivan Esenko

Male živali

Foto: Ivan Esenko

Odvisni smo od prizadevnega dela opraševalcev in vremena

Foto: Ivan Esenko

Velika pestrost starih sort

Špičanka

Ontario

Carjevič

Bobovec

Krivopecelj

Jonatan

Slovenske avtohtone sorte

Gorenjska voščenska

Dolenjska voščenska

Goriška sevka

Bogatinka

IPAVČEVO JABOLKO

Bogato društveno življenje v času 20. stoletja med obema vojnama

Ustanovni občni zbor **Sadjarskega društva za Slovenijo**
20. svečan 1921 v Ljubljani

Predsednik: g. Ivan Belle, ravnatelj kmetijske šole v Šentjurju
Podpredsednik: g. Martin Humek, višji sadjarski nadzornik v Ljubljani

- Leta 1928
128 podružnic z 7.000 člani
 - Leta 1948 ob razpustitvi pa že 16.859 članov
-
- G. Humek urednik: Slovenski sadjar (1913 – 1922)
Sadjar in vrtnar (1923 – 1940)
Slovenski čebelar (1919 – 1924)

Intenzivnejši razvoj sadjarstva

Zaščita spomladi, 1955

Sodobni nasad - Palmeta, 1967

Sadni izbor 1953, glavne sorte:

Jonatan, Kanadka, Boskop,
Zlata parmena, Koksova oranžna
reneta, Šampanjska reneta

Sadni izbor 1967, glavne sorte:

Zlati delišes, Jonatan, Richared,
Zlata parmena, Priolov delišes

Veliko travniških sadovnjakov je bilo izkrčeno zaradi obnov vasi, gradnje gospodarskih poslopij in strojnega spravila sena..

Zaradi slabe oskrbe so drevesa še bolj izpostavljena vremenskim vplivom:

- škode po žledu, snegu
- zaradi obilne rodnosti

Število ekstenzivnih dreves upada

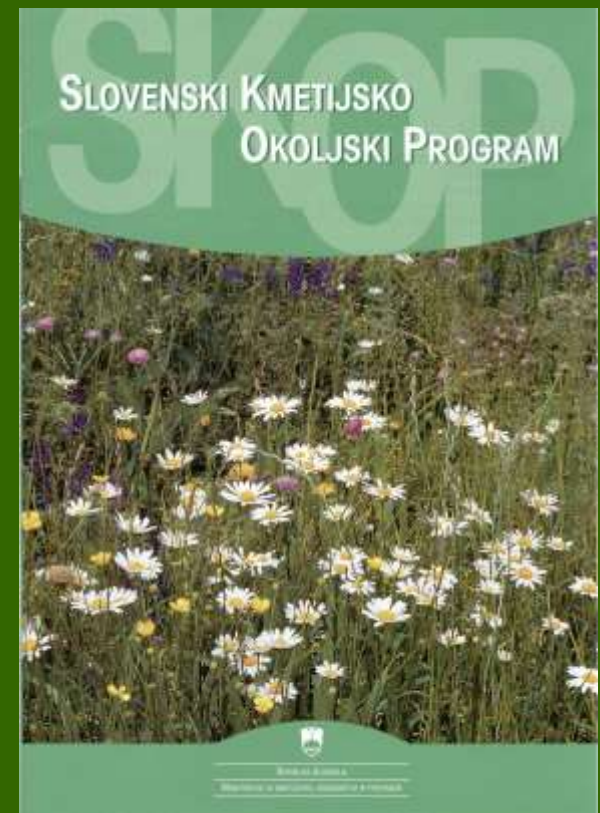
Podatki SURS

leto	dreves	ha
1990	4.500.000*	
2000	1.846.837	7.813
2010	1.629.144	5.290

Večji pomen travniškimi sadovnjakom

- V začetki tega stoletja je začel veljati slovenski kmetijski okoljski program in tudi večja podpora kmetijske politike travniškimi sadovnjakom
- Neposredno plačilo na površino za kritje stroškov dodatno vloženega dela za ohranjanje tradicionalnih oblik kmetovanja.

Projekt oživitev travniških sadovnjakov Slovenije (OTS)

Začetki v letu 1999

Franc Kotar -strokovni vodja projekta OTS

- MKGP
- JSKS
- Občine
- Fakultete (FK, BTF)
- Zavod za zaposlovanje
- Zavod za varstvo narave
- Krajski parki
- Kmetje
- Izdelovalci opreme

Postavljene so bile razvojne smernice za petletno obdobje 1999 – 2003:

- ✓ oživitev zapuščenih travniških sadovnjakov in sajenje novih,
- ✓ ohranjanje kulturne krajine in podeželja, z večanjem kvalitete življenja in turistične ponudbe Slovenije,
- ✓ ohranjanje in odpiranje delovnih mest v pridelavi, predelavi ter prodaji na domu,
- ✓ stalen stik z javnostjo,
- ✓ promocija in trženje blagovne znamke »Naravno iz Slovenije«.

Projekt oživitve travniških sadovnjakov Slovenije- „OTS“

Postavljeni so bili standardi:

- ✓ Oživitvene rezi in oskrbe travniških sadovnjakov
- ✓ Zasnovo novih travniških sadovnjakov
- ✓ Za predelavo sadja v pet izdelkov: sadne sokove, sadna žganja, sadna vina, sadne kise in suho sadje.

Kmetija Matic - Gorenjska

Kmetija Zupančič – Bela krajina

Kozjanski park

- Izvajanje oživitvene rezi in pomoč kmetijam
- Kolekcijski nasad in drevesnica,
- Praznik kozjanskega jabolka

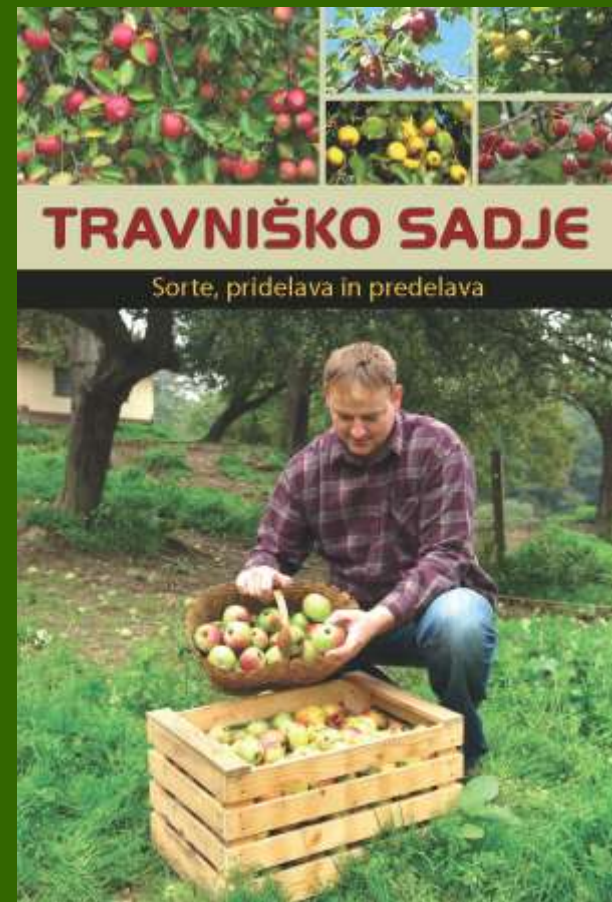
Kmetija Omerzu - Posavje

Publikacije

Dr. Stanislav Tojnko et al.
Fakulteta za kmetijstvo
in biosistemske vede

Maruša Vaukan et al.
Občina Mislinja

Razvojne možnosti kmetij

- Gospodarnost
- Sadje iz travniških sadovnjakov predstavlja kvalitetno surovino za predelavo
- Minimalna oskrba dreves
- Skupinske predelave – sodobna oprema, usluge
- Večja razvojna in strokovna podpora kmetijam

Razvojne možnosti kmetij

- Sodelovanje strokovnih inštitucij
- Sistemsko sodelovanje na vseh nivojih:
 - kmetijska in naravovarstvena stroka,
 - povezava s turizem,
 - izobraževalni sistemi,
 - različna društva
 - promocija

Ugotovitve:

- Velik del kmetijske stroke še vedno gleda podcenjevalno na travniške sadovnjake
- V okviru JSKS je premalo svetovalcev, ki bi pokrivali to področje in področje predelave (sok, kis, suho sadje, jabolčnik, žganje)
- Kmetijska politika daje premajhen poudarek ohranjanju travniških sadovnjakov
- Zagnani posamezniki so premalo povezani

*Zveza sadjarjskih
društev Slovenije*

Uživajmo
sadje
slovenskih
sadjarjev!

SADJARSKE RAZSTAVE

Organizacija sadjarjskih razstav ima na Slovenskem bogato tradicijo. Z razstavami želimo sadjarji opozoriti na pomen sadjarstva, zato na ogled postavimo različna sadna plemena in sorte, ki jih pridelujejo člani društev. V vseh obdobjih sadjarstva so se uveljavljala nova sadna plemena in sorte, ki so pritegnila pozornost ljubiteljev sadja. Razstave so priložnost, da spoznavamo novosti, izmenjujemo izkušnje, se kaj novega naučimo, utrjujemo stik z lokalnimi pridelovalci in prispevamo delež k promociji sadjarstva.

Še najbolj poučne so sadjarjske razstave za predšolske in šoloobvezne otroke. Ti se lahko na enem mestu seznanijo s pestrostjo sadjarjske pridelave in tako dobijo osnovna znanja o sadnih vrstah, sortah, načinih pridelave, biotski pestrosti, uživanju in predelavi sadja.

Sadjarjske razstave pomenijo tudi obliko druženja z drugimi društvi in seznanjanje ter spoštovanje medsebojnega dela.

Sadjarjska društva po Sloveniji nadaljujejo tradicijo sadjarjskih razstav, zato vas vabijo k obisku in ogledu razstav, ki bodo v jesenskem času.

Vse ljubitelje sadjarstva vabimo k včlanitvi v sadjarjsko društvo, ki deluje v vašem okolju.

Kontakti predsednikov sadjarjskih društev v letu 2016:

Sadjarjsko društvo	predsednik društva	e-naslov	mobitel
Sadjarjsko društvo Pomurja	Vladimir Smrdil	boris.fajsi@pecomd.si	031 312 173
Sadjarjsko društvo Opčitnica	Avugst Lešnik	mojca.pumik@gmail.com	041 423 929
Sadjarjsko društvo Slovenske gorice Lenart	Milko Slanič	milko.slanic@gmail.com	031 234 766
Sadjarjsko društvo Dravograd	Avguštin Veržnik	sadjarjsko.dravograd@gmail.com	040 977 781
Sadjarjsko društvo Mislinjske doline Lesnika	Jože Jeseničnik	kmetijamiklavz@gmail.com	02 88 55 586
Sadjarjsko društvo Franca Praprotnika Mozirje	Alojz Plaznik	alojz.plaznik@t-1.si	031 276 179
Sadjarjsko društvo Litija	Vojko Bizjak	vojko.bizjak@masicom.net	041 366 524
Društvo ekoloških sadjarjev Slovenije Ekoloopaz	Peter Pšaker	jabolko@peter.si	041 426 512
Sadjarjsko društvo Aršče	Mitja Molan	mitja.molan@siol.net	031 325 472
Sadjarjsko društvo Bele krajine	Janez Gačnik	janez.gacnik@gmail.com	031 592 894
Društvo hrkinskih sadjarjev	Matija Mleč	matijaz.mlece@gmail.com	040 650 025
Sadjarjsko vrtnarsko društvo Turjice	Valentin Zabavnik	valentin.zabavnik@gmail.com	031 497 263
Sadjarjsko in vrtnarsko društvo v Ljubljani	Matejka Podlogar	matejka.podlogar@gmail.com	031 519 205
Sadjarjsko vrtnarsko društvo J.E. Krek Sostro	Marian Bitenc	marjan.bitenc@t-2.net	041 948 217
Sadjarjsko društvo Cerklje na Gori	Franc Rutar	janica.franci@gmail.com	053 775 670
Združenje sadjarjev Brda	Radovan Jelina	zdruzenje.sadjarjev.brda@gmail.com	041 479 192

Osveščanje mladih

Učni in šolski vrtovi, krožki..

KULTURA

1. obdelovanje zemlje, gojenje, negovanje..
2. gospodarsko, znanstveni, nravni razvoj človeka v njegovi ustvarjalni dejavnosti in iz nje izvirajoče pridobitve in vrednote.
3. razvojna stopnja individualnih sposobnosti (igralska, pevska..)

Sadjarska kultura

Sadjarska ustvarjalnost in delo v sadnih vrtovih je odlična delovna terapija za premagovanje stresa. Pridelava in predelava sadja nudi veliko vsebin za izobraževanje in zgodbe doživljajskega turizma različnih ciljnih skupin.

JEREBIKA

- Parkovno drevo,
- Hrana za ptice, sesalce,
- Vsebuje veliko C vitamina,
- Uporaba: marmelade, kompote, vina, žganja,
- Les za rezbarjenje,
- Razmnoževanje.

Kultura uživanja sadja in sadnih izdelkov

LIFE Ohranjanje in upravljanje suhih travnišč v Vzhodni Sloveniji

- Dobro zasnovan projekt
- Sodelovanje različnih partnerjev
- Dobra strokovna podpora
- Podpora kmetijam tudi v prihodnje

Oživitvena rez travnikih sadovnjakov

Učinki oživitvene rezi:

Dobra osvetlitev krošnje, spodbujanje rasti, redčenje preobilnega rodnega nastavka, boljša kvaliteta plodov..

Sožitje zaradi skupnih koristi

